

Віленчук О. М.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ОСНОВА СТАЛОГО ЗРОСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ГРОМАД

В умовах глобалізації, обумовленої трансформацією інформаційного суспільства в суспільство знань, мінливими технологічними і соціальними обставинами, змінюються потреби споживачів, а також спостерігаються структурні зміни в управлінні, економіці та наукових дисциплінах менеджменту. Особливо актуальним для бізнес-практиків та дослідників стає питання про стале підприємництво через концепцію раціонального використання енергії, яка асоціюється зі здатністю відкривати нові можливості для створення економічних та соціальних цінностей в умовах організацій, країн, регіонів та світу у цілому. Отже, важливо визначити ключові чинники сталого розвитку територіальних утворень та підприємництва за допомогою раціонального використання людей, енергії та інших ресурсів, оскільки це стає визначальним елементом стратегії Європи та покликано забезпечити конкурентоспроможність її економіки та спроможність розвитку територіальних громад у світі. Вчені, які досліджують концепцію сталого розвитку через раціональне використання соціального капіталу, енергії та інших складових потенціалу територій стикаються з проблемою відсутності комплексного підходу управління ними в умовах сучасних викликів. Розглянуто генезис та системно-синергетичні засади розвитку територій. Представлено ретроспективу параметрів сталого розвитку територій. Представлено причинно-наслідковий характер суспільно-економічних трансформацій в умовах сучасних викликів. Запропоновано механізми виходу з кризи з урахуванням світової практики та вітчизняного доробку. Встановлено, що однією з проблем для конкурентоспроможності територіальних громад є недостатня їх інвестиційної привабливості. Тому завданням дослідження стало обґрунтування важливості та розкриття інструментів, механізмів й каналів надходження інвестицій для розвитку територій через розвиток соціального підприємництва. Метою дослідження визначено пошук заходів активізації приватних соціальних інвестицій у сільській місцевості України. Дослідження проведено на основі аналізу європейського та українського досвіду діяльності соціально відповідальних підприємств України. Представлені висновки дозволяють оцінити розмір необхідних інвестицій та рекомендації щодо поліпшення ситуації. Встановлено, що сільські території потребують активізації ролі держави щодо створення умов сприяння прямими інвестиціям приватних осіб та світової спільноти та необхідність поширення практики проєктного управління як дієвого механізму вибору мешканців та громадськості суспільно необхідних ініціатив.

Ключові слова: управління, інвестиції, сільській території, розвиток, соціальні ініціативи.

Актуальність дослідження. Соціальне підприємництво в сільській місцевості стає ключовим фактором розвитку економіки та покращення якості життя місцевих жителів. Як зазначається, підприємництво є ефективним інструментом створення нових робочих місць, підвищення рівня доходів і поліпшення доступності послуг [10]. Однак, соціальне підприємництво у сільській місцевості стикається з низкою проблем, таких як відсутність фінансування, обмежений доступ до ринків та технологій, відсутність кваліфікованих кадрів тощо [11]. Тому успішний розвиток соціального підприємництва на сільських територіях передбачає відповідь на такі питання як: які послуги і продукти мають найбільший попит у регіоні? Які перешкоди можуть виникнути в разі створення нового бізнесу? Які ресурси доступні для підтримки соціальних підприємств? Відповіді на ці питання допоможуть створити більш ефективну стратегію розвитку соціального підприємництва та сприяти розвитку не лише регіонального, а й національного ринку соціальних послуг, зокрема з позиції реабілітації та реінтеграції населення.

Постановка проблеми. Наразі публікується все більше праць з питань інвестиційної діяльності, де акцентовано увагу, що інвестування передбачає виділення ресурсів, у першу чергу фінансових з метою отримання майбутніх вигод, а інвестиції мають цінність внаслідок їх економічного результату [9]. Розглядаючи інвестиції як економічні ресурси, спрямовані на збільшення реального капіталу суспільства, розширення або модернізацію виробництва, придбання чи відновлення будівель та транспортних засобів, варто відзначити глибинні можливості соціальних та економічних наслідків інвестицій, зокрема для територіальних громад через недостатній характер деталізації досліджень у цій сфері.

Теоретичний аналіз дослідження. Сільські території завжди були і залишаються потужними майданчиками розвитку соціально-економічного та техніко-технологічного потенціалу світу (адже відомо, що і Селіконова Долина і Іль-де-Франс розміщені не у центрі мегаполісу, де навіть просторово це є проблематичним). Традиційно у сільській місцевості громади акумулюють та примножують основні ресурси (відтворення населення переважно відбувається у селах, ніж у містах). Водночас, загальна тенденція до урбанізації визначила негативну динаміку до розміщення населення (за оцінками ООН до 2050 року міське населення складе 67% від загальносвітової кількості [1]. Причинами соціально-економічних проблем міських та сільських територій визнано вузька спеціалізація, безробіття, низькі доходи і якість соціальних послуг, потреба пошуку нових інноваційних рішень людиною центрального характеру [2]. Наслідком неврахування у всіх управлінських рішеннях пріоритетного характеру цілей сталого розвитку та порушенням соціально-екологічного балансу становлення територіальних громад є зростаюча динаміка міграційних процесів з сільської місцевості до міст, що спонукає

подальше поглиблення демографічної, житлової, економічної та екологічної проблем, у тому числі внаслідок скорочення чисельності, освічених та економічно активних людей, а також зниження рівня їх здоров'я, креативного потенціалу. Досвід Сполучених штатів, Європейських країн, пострадянського простору демонструє вищий рівень спроможності та соціальної стабільності внаслідок самозабезпеченості домогосподарств та вищого ступеня їх стійкості порівняно з товарноорієнтованими формами функціонування людства [3–4]. Одним з дієвих механізмів виходу з наявної кризової ситуації визнано поживлення інвестиційної активності та [5–6] та стимулювання проєктів соціального забезпечення в сільській місцевості [7–8]. Водночас неоднозначною залишається позиція дослідників щодо напрямів та механізмів вирішення вказаних проблем, що і визначило напрям дослідження.

Саме на сільських територіях більш гостро позначилися питання соціальної відповідальності бізнесу та інвестиційної активності, зокрема у соціальну та виробничу інфраструктуру, об'єкти охорони здоров'я, культури та освіти. Започатковані ще у Законі України «Про інвестиційну діяльність» засади існування всіх видів матеріальної та інтелектуальної власності, здатних забезпечувати підприємництво та приносити прибуток (дохід) або соціальний ефект, інвестиційний процес проковує появу комплексного результату у різних сферах діяльності суб'єктів суспільних відносин. Оцінка літературних джерел за 2000–2023 рр., індексованих у наукометричних базах Scopus та Web of Science, відкритих даних служби статистики, дозволяє встановити зв'язок між рівнем інвестиційної активності та розвитком територіальних громад. Зокрема, розрізняють територіальні громади сільського та міського типу, які є відмінними за рівнем та якістю життя, рівнем добробуту людей, залежно від наявності чи відсутності стратегічного характеру розвитку. Позитивна динаміка інтересу до розвитку територій на міжнародному та локальному рівні свідчать про наріжну актуальність дослідження для сучасних поколінь та, водночас, про відсутність єдиного цілісного підходу до вирішення наявних проблем сучасності.

Мета статті. Наукова проблема дослідження полягає у питанні активізації та залучення приватних інвестицій у розвиток територіальних громад та посилення їх ролі в розвитку сільських територій. Особлива увага приділена можливості залучення інвесторів у бізнес задля поліпшення ситуації в умовах сучасних викликів.

Задачі дослідження. Задачами дослідження стали такі: 1) розкриття ролі інвестицій у розвиток територій, 2) ілюстрація механізмів та інструментів залучення соціального капіталу у розвиток громад, 3) обґрунтування напрямів активізації інвестиційного процесу з метою подолання сучасних викликів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зростаючий інтерес до розвитку територій та різні підходи до трактування сутності цієї категорії з позиції виокремлення міських та сільських формацій (табл. 1), закладені у стратегії сталого розвитку. Вони ілюструють як загальні тенденції становлення соціуму, так і встановлені пріоритетні цілі.

Таблиця 1

Динаміка кількості адміністративно-територіальних одиниць та населення України

Категорія адміністративного пункту	1990-1994 рр.	1995-1999 рр.	2000-2004 рр.	2005-2009 рр.	2010-2014 рр.	2015-2019 рр.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до 1990 р., %
райони	484	490	490	490	490	490	490	140	136	136	28,1
міста	439	447	452	458	459	460	461	461	461	462	105,2
селища	920	903	890	886	885	884	882	882	882	881	95,8
сільські населені пункти, тисяч	28,84	28,82	28,64	28,54	28,44	28,38	28,38	28,37	28,21	28,13	97,6
Чисельність населення, млн осіб	52,04	50,83	48,49	46,67	45,67	42,56	41,90	41,59	41,17	38,28	73,6

Джерело: за даними Держкомстату та Мінфіну України (з 2014 р. без урахування тимчасово окупованих територій).

Загальна негативна динаміка чисельності населення, посилена у період пандемії та війни на території України, у тому числі внаслідок міграційних процесів, не дозволяє ігнорувати відсутність стратегії розвитку сільських територій на регіональному та національному рівнях. Останньою прийнятою на національному рівні є концепція зосереджена на меті «сталого розвитку», практика реалізації якої наразі відсутня. Водночас, варто відзначити, що саме сталий розвиток окреслює зв'язки між економічним добробутом, територією, людьми та ефективною економічною політикою. Дослідження, зосереджені на важливості впровадження засад сталого розвитку у сільській місцевості [3] ілюструють важливість цього питання. Наразі зросла популярність впровадження механізмів сталого розвитку у світлі політики ЄС щодо розвитку сільських територій, яка стосується широкого кола економічних, соціальних та екологічних проблем громад. Політика ЄС щодо розвитку сільських районів тісно пов'язана із загальними пріоритетами ЄС у сільській місцевості, включаючи сприяння інноваційній активності, конкурентоспроможності та управлінню сталим розвитком; заохоченню та підтримці ресурсоефективності; соціальній інтеграції, зменшенню бідності та економічному розвитку.

Хоча «сільська місцевість» та «сільське господарство» не є синонімами, сільські громади світу часто залежать від сільськогосподарської економіки. Рішення полягає у зосередженні на охороні здоров'я, освіті,

культури, дозволі, розвитку бізнесу, створенні робочих місць і забезпеченні людей необхідними послугами та об'єктами інфраструктури. Тому особлива увага приділяється приватним соціальним інвестиціям, які підтримують необхідну якість життя у сільській місцевості. Головним акцентом позитивних змін є соціальні інвестиції. Можливості сталого розвитку України скорочені внаслідок недосконалої інфраструктури, освіти та нижчого рівня доходів суспільного сектору сільських територій визначило напрям зацікавлені в інвестиціях з питань оптимізації фінансових, так і соціальних цілей як каталізатору соціально-економічного зростання за одночасного підвищення стійкості та конкурентоспроможності підприємств. Соціальні інвестиції розглядаються нами, головними чином, з позиції розвитку людського капіталу, включаючи інвестиції в освіту, охорону здоров'я, розвиток культури, професійну підготовку та допомогу в пошуку роботи, підвищення рівня зайнятості та участі у суспільному житті. Наразі динаміка чисельності населення має негативний тренд (рис. 1), який посилюється за останні три роки.

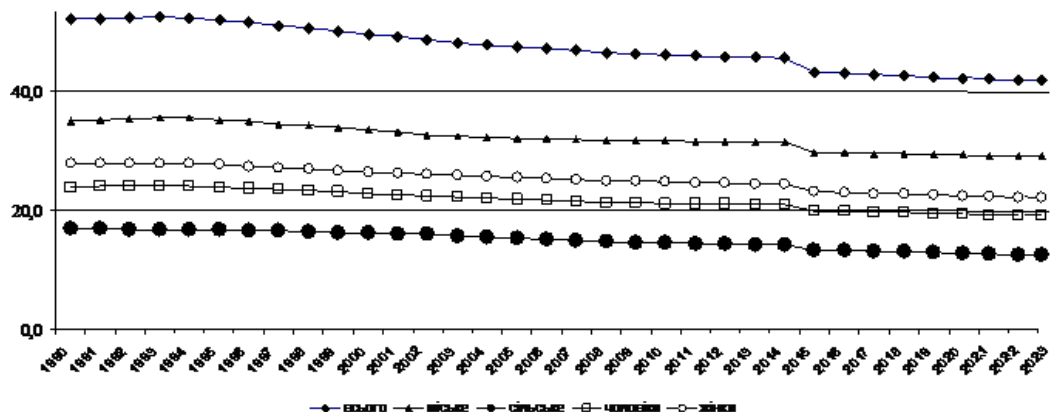

Рисунок 1 - Чисельність населення України, млн осіб
Джерело: за даними Держкомстату та Мінфіну України.

Розвиток сільських районів як результативна складова великої кількості факторів економічного, соціального та екологічного характеру, має перспективи активізації внаслідок залучення приватних інвестицій, зокрема внутрішніх, у тому числі внаслідок становлення екологічних та родових поселень. Останні вже близько двадцяти років розвиваються в Україні за повної відсутності стимулювання чи підтримки на рівні держави й регіонів. Відсутність спеціальної нормативно-правової бази, економічного чи адміністративного стимулювання не завадили їх появі та зростанню кількості (на противагу кількості населених пунктів у сільській місцевості) [2]. Домогосподарства як приватні інвестори є одними з найважливіших дійових осіб сільських районів більшості європейських країн [1] та однією з найуспішніших моделей приватного інвестування (приватні соціальні інвестиції становлять 80% загального обсягу інвестицій у сільську місцевість [2]). Структурні економічні зміни призвели до етапу сталого розвитку, на якому основними факторами економічного успіху виявилися підприємництво, знання, застосування сучасних технологій, інновації та відновлюваних джерел енергії.

Оскільки глобалізація все більше впливає на конкурентоспроможність бізнесу через раціональне використання енергії та здатності адаптуватися до глобальних тенденцій й поведінки споживачів. Важливо зосередитися на культурних змінах і прийнятних моделях управління через пошук ефективних способів використання енергії у її широкому розумінні. У цьому контексті стало підприємництво перетворюється на ключовий фактор ефективного використання енергетичних ресурсів завдяки впровадженню нових підходів, у тому числі з позиції споживання енергії. З цієї точки зору, стійке підприємництво можна визначити як синтез традиційного та соціального бізнесу, запуску нових бізнес-моделей організації та управління ресурсами, обліку, адміністрування ризиків і доходів за одночасного врахування та недопущення негативних економічних, психологічних, соціальних та екологічних наслідків, створення можливості вирішення існуючих проблем населення. Стале підприємництво як концепція пов'язана зі здатністю знаходити нові можливості, реалізовувати і створювати економічні, екологічні та соціальні цінності, враховувати сучасні проблеми стійкості і безпеки. Ключовим фактором успіху регіонів та країни у цілому стають знання та інновації, засновані на сталому розвитку за допомогою енергоефективності, операційної та економічної ефективності, культурними аспектами та екологічної стійкості [4].

Потенційними бар'єрами впровадження практики соціального підприємництва на території громад є фізично-структурні, політичні, культурно-нормативні, економічні, інформаційні та індивідуально-психологічні. Вони розглядаються нами як такі, що мають найбільшу пояснювальну цінність: 1) культурні (реалізація оптимального співвідношення між роботою і сімейним життям, хобі та інтересами, а також активне суспільне життя, ступінь свободи за обмеження культурними нормами у діапазоні варіантів економії енергії, відповідності поведінковим нормам та правил різних країн); 2) економічні (існування бар'єрів для інвестицій у нові енергетично-економічні системи); 3) інформаційні (інформування споживачів щодо напрямів економії ресурсів та енергії, допомога у визначенні напрямів інвестування).

Соціальне підприємництво сприймається як культурний та економічний феномен, який демонструє практику створення нових робочих місць, підприємств, продуктів та послуг, забезпечуючи суспільні потреби,

економічне стимулювання та підвищення рівня й якості життя населення. З соціальної та економічної точки зору такий підприємницький дух сприймається як здатність досягати результатів організації, розвиваючи індивідуально-особистісні характеристики, риси характеру, здібності, що сприяють успіху, а також є елементом стратегічного управління як прагнення пов'язати цілі організації та особисті наміри на основі освіти та інноваційного розвитку. Розглядаючи соціальне підприємництво в світлі феномена глобалізації, варто відзначити його тривимірний інтерфейс, який включає здатність відкривати нові можливості, розгортати і використовувати існуючі ресурси, брати участь у глобальній конкуренції. Така діяльність супроводжується впливом індивідуальних характеристик особистості, цінностями, навичками, установками і намірами щодо створення власного бізнесу в контексті активізації, розрізнення внутрішніх і зовнішніх детермінант підприємництва. Внутрішні детермінанти пов'язані з навчальною програмою з індивідуального підприємництва, освітнім втручанням, спрямованим на вплив на внутрішні фактори індивідуального підприємництва (атрибути, цінності, навички, сприйняття і поведінку). Форматом зовнішніх детермінант виступають такі фактори як соціальні, економічні, політичні, правові, інституційні.

Стале підприємництво розуміємо як діяльність підприємців щодо задоволення потреб сьогодення без шкоди для майбутніх поколінь. Наразі у науковій літературі використовуються такі поняття як екологічно орієнтоване підприємництво, соціальне підприємництво (підприємництво, спрямоване на надання інноваційних рішень соціальних проблем), інституційне підприємництво (сприяє зміні нормативних, соціальних і ринкових інститутів), відповідальне підприємництво (об'єднує економічні, технологічні, екологічні чинники, підвищуючи позитивний внесок бізнесу щодо суспільства за мінімізації негативного впливу на людей й довкілля). Концепція сталого підприємництва (*sustainability entrepreneurship*) може бути визначена як процес виявлення, оцінки та використання економічних можливостей, які підвищують стійкість, включаючи екологічне значення, а також технологічний процес забезпечення економічного процвітання, соціальної згуртованості і захисту навколишнього середовища.

Особисті та суспільні вигоди внаслідок розвитку соціального підприємництва полягають у автономії, підвищенні рівня знань і навичок, фінансовій вигоді, кращих перспективах кар'єрного росту, підвищеній мотивації залишатися у своїй країні, кращому розумінні глобальних проблем, особистій відповідальності за світові події, позитивному впливу на ринок праці, розвиток нових галузей промисловості, сталий регіональний розвиток, усунення негативних наслідків соціального занепаду (еміграція талантів, безробіття тощо), позитивному впливові на економіку, соціальній відповідальності, екологічній стійкості, повазі етичних цінностей (рис. 2). Заохочення сталого підприємництва позитивно впливає на індивідуальному та соціальному рівнях. Одним з найбільш важливих способів досягнення сталого підприємництва є раціональне використання енергії.

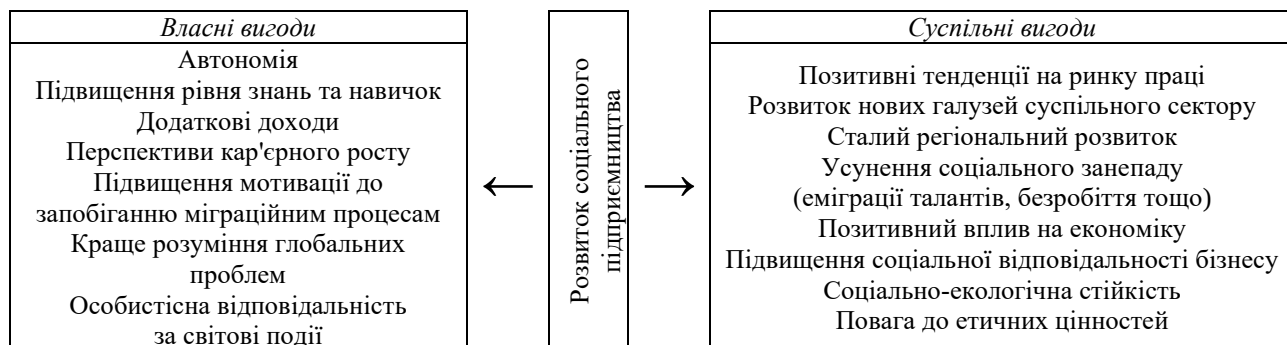

Рисунок 2 - Прояв соціальних та індивідуальних вигод внаслідок розвитку соціального підприємництва
Джерело: власні дослідження.

Запропонував модель поведінки людини для сталого розвитку, орієнтована на створення нових структур посилення стійкої поведінки на індивідуальному рівні створює мережі взаємодії між установами та окремими особами щодо просування стійких моделей індивідуальної та колективної поведінки через культурні та ситуаційні впливи. Для зміни цінностей та індивідуальної поведінки необхідні адекватні рамкові умови на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Створення вказаних мереж взаємодії буде успішним в разі відповідного соціального та індивідуального внеску суб'єктів всіх сфер суспільної діяльності: правового регулювання, освіти, інфраструктури та механізмів підтримки культурної діяльності, охорони природи. Їх робота забезпечується внаслідок участі громадськості, публічному обговоренню, запобігання ризикам, відкритому доступу до інформації тощо. За нашими дослідженнями елементами впливу на такі соціальні системи на рівні суб'єкта господарювання є ціни на ресурси, нормативи, зокрема екологічні, уподобання споживачів, а на національному – регуляторна політика держави, зокрема щодо використання фінансових стимулів, демонстрації проєктів енергозбереження, розширення прав і можливостей суб'єктів суспільних відносин, а також визначення механізму формування ланцюжку створення вартості, стимулюючи екологічну ефективність бізнесу на кожному етапу життєвого циклу продукту у вигляді агрегованого інформаційного пакету за вартістю або внаслідок, принаймні, відповідності стандартам декларування матеріалів (зокрема, міжнародним). Якщо «зелений» підхід не буде прийнятий повсюдно шляхом постійного вдосконалення функціонування стандартів охорони довкілля, тоді буде підвищено стійкість навколишнього середовища

внаслідок соціальної рівності, обміну ідеями та інформацією з людьми всього світу. Це особливо легко реалізовувати засобами інформаційних технологій, програм молодіжного обміну тощо, що свідчить про вплив глобальних процесів на соціальне підприємництво.

Ключові фактори успіху сталого підприємництва складаються з таких параметрів як стійкість за рахунок розумного використання природних ресурсів, територіального підходу до ведення локального бізнесу, розуміння принципів сталого розвитку у всіх бізнес-процесах, нішева стратегія, компетенції в сфері системного мислення, міждисциплінарності, здатності до передбачення, нормативної, міжособистісної та практичної компетентності, здатність протистояти тиску ринку за допомогою управління бізнесом та маркетингу на основі цінностей, а також мотивація підприємця, спрямована на підвищення ініціативи людей в управлінні існуючими або відкритті нових більш стійких підприємств. Поєднання цінностей з демографічною інформацією забезпечить краще розуміння цільових споживачів, а маркетингові програми – сприятимуть соціальній та комерційній маркетинговій комунікації, підвищенню ефективності управління роздрібною торгівлею та, як наслідок призвести до підвищення ефективності ланцюгів поставок, задоволеності споживачів та збільшення прибутку виробників в умовах зростаючого тиску глобалізації та урбанізації. Найбільш важливими факторами, просування соціального підприємництва стануть доступ до оборотного капіталу, новітніх технологій і обладнання, розробка нових продуктів і надання можливості випробування ідей на практиці. Необхідно пропагувати важливість соціального підприємництва через програми розвитку підприємницьких навичок, бізнес-консультування, наставництво, місцеві, національні та міжнародні мережі підтримки, а також сприяючи зміні цінностей суспільства і споживчої поведінки через освіту з питань свідомого споживання, створення потреби в споживанні продуктів і послуг, вироблених стійким способом, за допомогою сталого підприємництва, людьми, які прагнуть до сталого розвитку.

Економічна криза в Україні, розпочата у порід пандемії на covid-19, загострилася на період війни. Особливістю сучасного етапу є певне зниження довіри до влади та активізація громадянського суспільства, у тому числі з позиції налагодження волонтерського руху, допомоги ЗСУ, реакції на зовнішні виклики. Мільйони переміщених осіб по всьому світу формують якісно нове сприйняття України у світі, сприяють розвитку виробництва, наданню гуманітарної допомоги, отриманню міжнародних грантів і водночас являючи сукупність цивільних громадян потребують допомоги держави. Саме соціальне підприємництво одним з перших запропонувало інновації для реабілітації осіб, які мають фізичні та психологічні травми, особам з інвалідністю, дітям та літнім людям. Створюючи робочі місця, реінвестуючи прибуток на розв'язання соціальних завдань, підвищуючи рівень та якість життя населення та трудову інтеграцію переміщених вимушено осіб, соціальні підприємці виступають каталізаторами, організаторами та реалізаторами проєктів у громадах, залучаючи, в першу чергу, вразливі групи населення. Тісно співпрацюючи з громадськими організаціями соціальні підприємці фактично стали громадськими активістами, які використовуючи кращу зарубіжну практику та вітчизняний досвід, поширюють інновації у соціумі, зокрема роботу на умовах аутсорсингу з іноземними партнерами, мігрантами з України, надаючи соціальні послуги, розвиваючи малий та середній бізнес, залучаючи ресурси меценатів та донорів, організовуючи навчання, соціальні підприємства діють за принципом кооперативу, як рупор суспільства, формують інтеграційну мережу екосистеми підтримки бізнесу та індивідів у сучасних реаліях. Одним з найбільш досягнень таких структур є залучення молоді. Серед таких підприємств вже брендами, починаючи з 2014 р. стали Veterano Pizza, Urban Space, Re:laboratory, «Горіховий дім», які активно долучилися до інформаційної, організаційної, фінансової та іншої допомоги військовослужбовцям, членам їх сімей, співпраці з міжнародними організаціями з метою пошуку та виходу з наявної ситуації та розбудови країни.

Висновки. Розвиток сільських районів значною мірою залежить від соціально-економічної бази і потребує системної підтримки з боку держави на нормативному, організаційному, адміністративному та економічному рівні. Соціальні інвестиції є важливою основою для розвитку сільської місцевості. Досвід Європейського Союзу демонструє позитивну практику приватного інвестування у сільську місцевість внаслідок ініціювання національних та регіональних програм розвитку, у тому числі шляхом реалізації практики публічно-приватного партнерства, співпраці з бізнесом та громадою. Вважаємо доцільним винагороджувати приватних інвесторів у разі успіху їх проєктів на сільських територіях в межах національної стратегії розвитку сільських районів.

Стале підприємництво як це набір усвідомлених рішень, які ведуть до успіху малого та середнього бізнесу у конкурентному середовищі є якісно новою бізнес-моделлю та запуску нового бізнес-підприємства, організації та управління необхідними ресурсами, врахування ризиків та доходів за одночасного врахування економічних, психологічних, соціальних та екологічних наслідків, створення можливостей продукування майбутніх товарів і послуг для сьогодення без шкоди для майбутніх поколінь. Розвиток сталого підприємництва пов'язаний зі зміною споживчої поведінки, цінностей та моделей споживання, переходом від потреб у дешевих товарах та послугах масового виробництва до нішевих продуктів та послуг, заснованих на соціальній та екологічній відповідальності. Як наслідок підприємцям пропонується збалансувати особисті вигоди, зокрема у доходах та прибутку, з суспільними з позиції стійкості та орієнтації підприємницької діяльності з урахуванням соціально-економічних та екологічних ризиків та наслідків, а також раціонального використання енергії. Необхідно сприяти зміні цінностей суспільства і споживчої поведінки через усвідомленими економічних підходів у споживанні продуктів і послуг як результату сталого підприємництва.

Перспективою подальших наукових розробок у цьому напрямку є визначення національної моделі соціальних інвестицій у сільські території України.

Література

1. Rural development 2014–2020. Agriculture and rural development. European Commission. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_en (дата звернення: 17.10.2023).
2. Agricultural policies and rural development. OECD. A synthesis of recent OECD works. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/agriculture/44561502.pdf> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Eklund K. Framework for Innovation Policy: Making Sweden More Entrepreneurial / K. Eklund, P. A. Braunerhjelm. – Stockholm: Samhällsförlaget, 2012. 213 p.
4. Goetz S. Targeting Regional Economic Development / S. Goetz, S. Deller, T. Harris. – New York: Routledge, 2009. 255 p.
5. Jenson J. Modernising the European Social Paradigm: Social Investments and Social Entrepreneurs // *Journal of Social Policy*. 2017. Vol. 46. Is. 1. P. 31–47.
6. Katchova A., Dinterman R. Evaluating financial stress and performance of beginning farmers during the agricultural downturn / A. Katchova, R. Dinterman // *Agricultural Finance Review*. 2018. Vol. 78. Is. 4. P. 457–469.
7. Kilkenny M. Urban Regional Economics and Rural Development // *Journal of Regional Science*. 2010. Vol. 50. No. 1. P. 449–470.
8. Stenbacka S. The cosmopolitan farmer: Ideas and practices beyond travel and internationalization / S. Stenbacka, C. Bygdell // *Journal of Rural Studies*. 2018. Vol. 61. P. 63–72.
9. McConnell C. Economics: principles, problems, and policies. 18th ed. p. cm. / C. McConnell, S. Brue, S. Flynn. – New York: The McGraw-Hill, 2009. 917 p.
10. Foster N. Entrepreneurship in rural communities: An emerging strategy presents opportunities and challenges / N. Foster // Federal Reserve Bank of Minneapolis. – 2001. November 1. – Режим доступу: <http://surl.li/mhdoe> (дата звернення: 17.10.2023).
11. Korsgaard S. Rural entrepreneurship or entrepreneurship in the rural – between place and space / S. Korsgaard, S. Müller, H. Wittorff // *Tanvig International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. – 2015. – 2 March. – Режим доступу: <http://surl.li/mhdut> (дата звернення: 17.10.2023).

In the context of globalization caused by the transformation of the information society into a knowledge society, changing technological and social circumstances, the needs of consumers are changing, as well as structural changes in management, economics and scientific management disciplines are observed. Especially relevant for business practitioners and researchers is the issue of sustainable entrepreneurship through the concept of rational use of energy, which is associated with the ability to open up new opportunities for creating economic and social values in organizations, countries, regions and the world as a whole. Therefore, it is important to identify the key factors of sustainable development of territorial entities and entrepreneurship through the rational use of people, Energy and other resources, as this becomes a defining element of Europe's strategy and is designed to ensure the competitiveness of its economy and the ability to develop territorial communities in the world. Scientists who study the concept of sustainable development through the rational use of social capital, energy and other components of the potential of territories face the problem of the lack of an integrated approach to managing them in the context of modern challenges. The Genesis and system-synergetic foundations of territorial development are considered. A retrospective of the parameters of sustainable development of territories is presented. The causal nature of socio-economic transformations in the context of modern challenges is revealed. Mechanisms for overcoming the crisis are proposed, taking into account international practice and domestic developments. It is established that one of the problems for the competitiveness of territorial communities is the lack of their investment attractiveness. Therefore, the task of the study was to substantiate the importance and disclosure of tools, mechanisms and channels of investment receipt for the development of territories. The aim of the study is to search for measures to activate private social investment in rural areas of Ukraine. The study is based on the analysis of European and Ukrainian experience in the activities of socially responsible enterprises in Ukraine. The presented conclusions allow us to assess the amount of investment required and recommendations for improving the situation. It is established that rural areas need to activate the role of the state in creating conditions for promoting direct investment of individuals and the international community, and the need to spread the practice of project management as an effective mechanism for choosing socially necessary initiatives for residents and the public.

Keywords: Management, Investment, rural areas, development, social initiatives.

Віленчук О. М. - доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів і кредиту Поліського національного університету